

Inhoudsopgave :

POLEN / LAATSTE KANS VOOR DE PVAP ? pag. 1

DE MOSKOUSE WARSCHAUPACTBIJeenkomst OVER POLEN pag. 9

POLEN / LAATSTE KANS VOOR DE PVAP ?

Na het 7e CC-plenum van de PVAP (Poolse CP) van 1 tot 3 december en de onverwachte bijeenkomst van de leiders van het Warschaupakt in Moskou op 4 en 5 december, is in de instabiele situatie in Polen een nieuwe fase ingetreden, waarin van de kant van de socialistische broederlanden maximale politieke en militaire druk op de PVAP wordt uitgeoefend om de interne eenheid te herstellen teneinde de ontwikkelingen in het land weer onder controle te kunnen krijgen.

Speelde aanvankelijk het conflict tussen de onafhankelijke vakorganisatie Solidariteit en de Poolse autoriteiten (i.c. de PVAP) de hoofdrol in het Poolse drama, na de officiële registratie van Solidariteit en de erkenning door deze vakbond van de "leidende rol" van de partij viel alle aandacht op de interne verdeeldheid binnen de PVAP, die het de Poolse leiders onmogelijk maakte hun greep op de chaotische situatie te herkrijgen en die daarom de bondgenoten bracht tot op de rand van gewelddadig ingrijpen.

Voorspel 7e CC-plenum : factievorming

Hoewel partijleider al in een rede tijdens het 6e CC-plenum (4-6 oktober) had toegegeven dat er binnen de PVAP meningsverschillen bestonden over de wijze van samenwerking met de onafhankelijke vakorganisatie Solidariteit, trad deze onenigheid pas goed aan de dag na de registratie van Solidariteit op 10 november. Ondanks de oproep van tot samenwerking kwam het verzet daartegen steeds duidelijker tot uiting, met name op het regionale partijniveau. Zo stelde de prefect van het district Czestochowa, alles in het werk om de regionale organisatie van Solidariteit te dwarsbomen. Pas nadat premier in Warschau tot de orde had geroepen en de regionale PVAP-afdeling hem uit zijn functies had verwijderd kon Solidariteit in Czestochowa met haar vakbondsactiviteiten beginnen.

De strijd in de partijgeledingen tussen enerzijds -aanhangers en andere tegenstanders van het beleid van "verzoening" met Solidariteit en anderzijds "hervormingsgezinden" resulteerde half november ook in de vervanging van zowel de partijsecretaris van Lodz als van Warschau, hetgeen als winst voor de "hervormingsgezinden" beschouwd werd.

Aan de partijbasis vonden intussen felle discussies plaats over de nood-

zakelijke hervormingen om het vertrouwen in de leiding te herstellen. Zo liet de partijafdeling van Gdansk weten geen vertrouwen meer te hebben in de PVAP-leiding en een zuivering van het Centraal Comité te wensen, omdat "het huidige CC niet in staat is tot vernieuwing over te gaan en het verval van het land tot staan te brengen". Voorts bepleitte men "een versterking van de democratie in de boezem van de partij, een wijziging van het kiesstelsel binnen de partij en een grondige decentralisatie van het binnenlands bestuur". Volgens de partijafdeling van Gdansk zou dit aan de orde gesteld moeten worden op het in het voorjaar 1981 te houden buitengewone partijcongres, samen met andere voorstellen zoals het onverenigbaar verklaren van partij- en staatsfuncties en het stellen van tijdslimieten aan het uitoefenen daarvan, tot de functie van 1e partijsecretaris toe.

Ook het PVAP-dagblad Trybuna Ludu viel de "conservatieven" fel aan. "Er is geen twijfel aan", zo schreef het partijblad op 17 november, "dat de crisis in ons land voortduurt door het optreden van diegenen, die het akkoord (van Gdansk) behandelen, als ware het een compromis van tijdelijk aard. Zij proberen de verwezenlijking van beslissingen tegen te houden, te vertragen of uit te stellen, en zij provoceren een escalatie in de aan de autoriteiten te stellen eisen".

De meest vèrgaande voorstellen verschenen op 28 november in het dagblad van de PVAP-regio Lodz, Glos Robotzicy. Daarin werd zowel het ontslag geëist van de partijleiding als een wijziging van de leidende rol van de PVAP (!). De PVAP zou hervormd moeten worden tot een "Socialistische Arbeiderspartij" (PSPR) om aldus een terugkeer mogelijk te maken naar de "goede tradities" van de voormalige Poolse Socialistische Partij *). Door een terugkeer naar de sociaal-democratische traditie zou de PVAP genezen worden van "sectarisme" zoals dat tot uitdrukking komt in "het gebrek aan vertrouwen van de partij in de bevolking, in de onverdraagzaamheid jegens elke, van de partij onafhankelijke organisatie, in de benoe-

*) Lodz was voor W.O. II een belangrijk steunpunt van deze sociaal-democratische partij, waarvan de fusie -onder dwang - in 1948 met de veel kleinere communistische partij (destijds Poolse Arbeiderspartij, PPR, geheten) tot de huidige PVAP leidde.

ming op posten van uitsluitend zich serviel opstellende personen en in de manipulatie met informatie".

De partijleden in Lodz drongen aan op een "zuivering" van de PVAP, die dan meteen omgevormd zou moeten worden tot een socialistische arbeiderspartij, die niet langer het politieke machtsmonopolie in Polen zou moeten claimen, maar dat zou moeten delen met andere partijen, zoals de Democratische Partij (SD) en de Boerenpartij (ZSL). Om te beginnen moesten er dan "vrije verkiezingen" op alle niveau's binnen de PVAP worden gehouden, waarna de aldus gekozen afgevaardigden het bijzondere partijcongres zouden moeten gaan voorbereiden : "Want deze vergadering kan niet worden voorbereid door degenen die jarenlang de oude methode van buiten hebben geleerd, welke zij vandaag de dag onder druk van de omstandigheden even hebben moeten vergeten", aldus partijleden in Lodz.

In deze aanhoudende lawine van strijdlustige verklaringen en uitspraken liet ook de "orthodoxe" factie zich niet onbetuigd, die zich daarbij gesteund wist door de pers van de omringende socialistische broederlanden. Zo gaf de Poolse Liga voor de Nationale Verdediging (LOK, een organisatie die + 2 miljoen leden telt) een verklaring uit, waarin als enige oplossing voor de huidige problemen gepleit werd voor versterking van de PVAP, die pas werkelijk de arbeidsinteresses vertegenwoordigt en richting kan geven aan de opbouw van het socialisme. Aan deze verklaring werd door het Sowjetpersbureau TASS ruime aandacht geschonken.

7e CC-plenum

Temidden van deze zich toespitsende interne tegenstellingen vond van 1 tot 3 december het 7e CC-plenum van de PVAP plaats, waarop het tot verhitte discussies kwam.

Partijleider noemde de politieke situatie onomwonden "gevaarlijk". Na de onafhankelijke vakorganisatie Solidariteit gewaarschuwd te hebben voor de invloed van "anti-socialistische krachten" riep hij de partij op tot eenheid. liet weten dat de PVAP geen discussieclubje is en geen "factievorming" zal dulden. Degenen, die zich verzetten tegen de hervormingen, voegde hij toe, dat "er geen terugkeer mogelijk is".

De bezwerende woorden van brachten evenwel de rust binnen de PVAP

niet terug, evenmin als de doorgevoerde wijzigingen in het Politburo *). Integendeel, nu de interne onenigheid zo manifest was geworden tijdens het plenum was er sprake van toenemende ongerustheid over een mogelijk wegvallen van de greep van de partijleiding op de Poolse samenleving met alle risico's van anarchie, totale wanorde en uiteindelijk onvermijdelijk "socialistisch broederhulp". De vrees dat de Poolse partijleiding niet meer bij machte was het heft in handen te houden, was waarschijnlijk de druppel die de emmer deed overlopen bij de socialistische buurlanden, die meteen met militaire intimidatie en ideologische scherpslijperij de druk op de PVAP-leiding maximaal begonnen te vergroten. Dat leidde tot een aantal opmerkelijke verklaringen van Poolse zijde, die van grote bezorgdheid blijk gaven.

Zo sprak de Poolse legerleiding zich voor het eerst over de situatie in Polen uit. De Militaire Raad van het Ministerie van Defensie gewaagde van "een aanzienlijke bedreiging van de sociaal-economische orde en van het functioneren van de staat in zijn geheel". "Als die situatie voortduurt zal zij een zeer negatief effect hebben op de defensie-mogelijkheden van het land", aldus de Militaire Raad. In verband daarmee werd bekendgemaakt dat de strijdkrachten specifieke maatregelen hadden getroffen om een noodtoestand aan te kunnen.

Deze verklaring werd gevolgd door een dramatische oproep van de partijleiding aan het Poolse volk om nationale eenheid en zelfbeheersing te betrachten: "Het lot van het volk en het land staat op het spel". "De voortdurende onrust leidt ons vaderland naar de rand van de economische en morele ondergang. Nog altijd bevinden wij ons in een toestand van scherpe politieke crisis, die gevolgen kan blijken te hebben voor de meest wezenlijke belangen van de natie".

*) Tijdens het 7e CC-plenum werden 4 -aanhangers als Politburo-lid vervangen door twee nieuwe leden: generaal en CC-secretaris, en twee kandidaatleden: de 1e partijsecretaris van Gdansk, en het lid van het partijsecretariaat. Deze mutaties, die het aantal Politburoleden terugbrengen van 12 naar 10, worden algemeen als een versterking van de positie van partijleider beschouwd.

"Laten wij een front van matiging en verantwoordelijkheidsbesef vormen, en eens te meer bevestigen dat het de verdragen met onze socialistische buurlanden zijn, die de garantie vormen voor onze grenzen en onze nationale onafhankelijkheid".

Tenslotte deed PVAP-woordvoerder , hoofd van de CC-Afdeling belast met o.a. perszaken, tijdens een persconferentie de officiële mededeling, dat de Poolse partijleiding het als haar plicht zou zien de Sowjet-Unie om hulp te vragen wanneer het communistisch systeem en gezag in Polen in gevaar zouden komen.

Warschaupakttop

Onder deze hoogspanning vond geheel onverwacht op 4 en 5 december een bijeenkomst plaats van partij- en regeringsleiders van het Warschaupakt, nadat daaraan druk overleg tussen de Oosteuropese hoofdsteden vooraf was gegaan.

Hoewel de deelnemers volgens de officiële verklaring van gedachten gewisseld hebben over de internationale situatie van de laatste maanden, is uit alles wel duidelijk geworden dat de Poolse situatie hoofdonderwerp van gesprek is geweest.

In de gezamenlijke verklaring zijn dan ook m.b.t. Polen de volgende veelbetekende zinsneden opgenomen :

"De deelnemers aan de bijeenkomst hebben de overtuiging uitgesproken, dat de communisten, de arbeidersklasse en de werkers van het broederland Polen de gerezen moeilijkheden zullen weten te overwinnen, en een voortgaande ontwikkeling van het land in socialistische richting zullen weten te verzekeren. Men heeft bevestigd dat het socialistisch Polen, de PVAP en het Poolse volk vast kunnen rekenen op de broederlijke solidariteit en de ondersteuning van de lidstaten van het Warschaupakt" (m.a.w. een herhaling van de -doctrine).

De Poolse partijleiding onderstreepte op haar beurt nog eens "dat Polen een socialistische staat is geweest, is en zal blijven, een onbreekbare schakel in de familie van socialistische landen".

De Moskou-top, die algemeen als een laatste waarschuwing aan c.s. wordt gezien om op korte termijn intern orde op zaken te stellen, bewoog onmiddellijk daarna het Politburo van de PVAP tot een verklaring, waarin aankondiging werd gedaan van een harde aanpak van "dissidenten en extremisten" binnen de onafhankelijke vakorganisatie. "Nu is het cruciale

moment aangebroken om alle tegenstanders van het socialisme, die dreigen met een contra-revolutie en die een anarchistische situatie in het land creëren, aan te pakken". Deze uitspraak was op zijn minst een poging om de "socialistische broederlanden" gerust te stellen, maar stellig ook een schot voor de boeg van de oppositionele krachten in eigen land. Ook het Poolse leger mengde zich in het offensief tegen de "contra-revolutionairen" en voor de partij-eenheid. Het legerdagblad, *Zolnierz Wolnosci*, haalde fors uit naar Solidariteit en stelde de bond verantwoordelijk voor de aanhoudende stakingen "die de Poolse veiligheid in grote mate bedreigen". Het blad wees er in zijn commentaar op, dat het leger gedwongen kon worden zelf in te grijpen om de rust in het land te herstellen : "het Poolse leger zal dit land dat onder het leiderschap van de PVAP is opgebouwd, altijd blijven bewaken".

Reacties Solidariteit en Kerk

Zowel de onafhankelijke vakorganisatie Solidariteit als de kerkelijke autoriteiten waren blijkens hun reacties op de Politburo-verklaring wel degelijk doordrongen van de ernst van de situatie.

Solidariteit wees de beschuldiging, dat zij verantwoordelijk zou zijn voor een mogelijk afglijden van Polen naar een toestand van anarchie resoluut van de hand : "Het is niet Solidariteit die de chaos en de anarchie veroorzaakt". "De arbeidersstakingen hebben juist de voorwaarde geschapen voor het vernieuwingsproces in Polen en hebben de crisis doorbroken". Solidariteit lichtte dit toe door erop te wijzen dat op dat ogenblik nergens in Polen stakingen aan de gang waren.

Tegelijkertijd verklaarde de onafhankelijke vakorganisatie zich bereid met de regering samen te werken om de rust in het land te herstellen. Als om de Sowjet-Unie een argument tot interventie te ontnemen, verklaarde Solidariteit-leider , dat tot 15 januari geen staking zal plaatsvinden.

Ook van kerkelijke zijde werd op matiging en verzoening aangedrongen. Allereerst riep de gemengde commissie van vertegenwoordigers van regering en rooms-katholieke kerk het Poolse volk op tot "eenheid, ongeacht ideologische of politieke opvatting, om het voortbestaan van de soevereine staat te verzekeren en een uitweg te vinden uit de huidige crisis".

Deze oproep werd gevolgd door een verklaring van de rooms-katholieke kerk, uitgegeven na een tweedaagse bisschoppenconferentie o.l.v. kardinaal , die de "provocerende activiteiten van dissidenten en extremen" scherp veroordeelde. Deze acties kunnen een interventie van de Sowjet-Unie met zich meebrengen, aldus het Poolse episcopaat, dat tevens opriep tot samenwerking tussen Solidariteit en de Poolse autoriteiten en tot matiging over en weer.

Tenslotte nam zelfs de dissidente, sterk nationalistische "Confederatie voor een onafhankelijk Polen" (KPN) het besluit om "alle politieke activiteiten" tot nader order op te schorten "met het oog op de gecompliceerd en gevaarlijke situatie waarin het land zich bevindt en de nog steeds bestaande mogelijkheid van eventuele provocaties".

Conclusies

Na de officiële registratie van Solidariteit op 10 november leek een zekere consolidatie in de Poolse situatie in zicht, maar al spoedig ontspon zich binnen de PVAP een virulente discussie over de vraag of en in hoeverre met de onafhankelijke vakbond moest worden samengewerkt en welke grenzen moesten worden gesteld aan de mede in verband daarmee door te voeren hervormingen. In de partij tekende zich een uitgesproken conservatieve stroming af, die van geen enkele verzoening of hervorming wilde weten, maar die een sterkere, pragmatische stroming rond c.s. tegenover zich vond, die tot een zekere hervorming en samenwerking met Solidariteit wil komen om de onafhankelijke belangenorganisaties zo soepel mogelijk in te kapselen in een situatie waarop de partij weer vat kan krijgen. Daarnaast begonnen zich vooral aan de partijbasis ook krachten te weren, die veel verdergaande hervormingen wensten en zich praktisch niet meer stoorden aan de democratisch-centralistische partijregels. Deze hoogoplopende onenigheid, die de partij in haar daadkracht zichtbaar verlamde, kwam tot een uitbarsting tijdens het CC-plenum in de eerste dagen van december. Dat alarmeerde de W.P.-bondgenoten, waarvan met name de Sowjet-Unie, de DDR en Tsjechoslowakije al begonnen waren een indrukwekkende interventiemacht aan de Poolse grenzen samen te trekken, die ieder ogenblik het broederland leek te kunnen binnenvallen. Onder die intimiderende omstandigheden werden de Poolse leiders op de Moskouse W.P.-top van 4 en 5 december op het matje geroepen en werd

hen een laatste kans geboden om de teugels weer strak in handen te nemen. Alleen onder die voorwaarde kon blijkbaar een - overigens ook voor Moskou zelf zeer schadelijke interventie - worden afgewend. Deze dreiging werd in Polen zo serieus genomen dat vrijwel alle partijen, van PVAP en R.K. Kerk tot Solidariteit en dissidente groeperingen toe, in een soort patriottische eensgezindheid opriepen tot matiging en verzoening en voorlopig afzagen van alle activiteiten, die een militaire ingreep zouden kunnen uitlokken. De PVAP staat nu voor de zware opdracht in elk geval vóór het buitengewoon congres in eind maart/begin april haar interne verdeeldheid te boven te komen en dan ook weer ernst te maken met haar "leidende rol", die voor Moskou nog steeds de onmisbare garantie is voor de cohesie van het "socialistisch gemenebest". Die leidende rol zal zich maar moeilijk blijken te verstaan met alternatieve machtsfactoren zoals werkelijk onafhankelijke belangenorganisaties of een vrije pers, waaraan het Akkoord van Gdansk vrij baan gegeven heeft. Van de leiding van Solidariteit en zeker van haar achterban en met haar sympathiserende dissidentengroepen mag - al hun huidige terughoudendheid ten spijt - niet verwacht worden dat zij hun moeizaam verworven rechten zonder slag of stoot zullen laten uithollen, zodat de potentiële conflictstof voor de komende maanden hoog ligt opgetast. Intussen zal de W.P.-interventiemacht al die tijd wel een grote mate van paraatheid blijven demonstreren en moet dus worden aangenomen dat de spanning in en rond Polen in elk geval tot in het voorjaar onverminderd zal kunnen blijven voortduren.

19 december 1980

DE MOSKOUSE WARSCHAUPAKTBIJeenKOMST OVER POLEN

De feiten

Op 4 en 5 december zijn in Moskou de partijleiders van de zeven landen van het Warschaupakt, vergezeld van een aantal secondanten, onverwacht bijeen gekomen om - zoals het na afloop werd aangeduid - "van gedachten te wisselen over de internationale situatie van de laatste maanden". Tijdens deze bijeenkomst, waaraan druk vooroverleg tussen de Oosteuropese hoofdsteden blijkt te zijn voorafgegaan en waaraan pas op 5 december door het persbureau TASS bekendheid werd gegeven, hebben de vertegenwoordigers van de Poolse CP (PVAP) de vergadering op de hoogte gebracht van de ontwikkelingen binnen hun land en van de resultaten van het van 1 tot 3 december gehouden plenum van het CC-PVAP.

Hoewel de delegaties van de WP-landen alle geleid werden door de partijleiders in eigen persoon, waren er een paar saillante verschillen in de samenstelling. Dat van Poolse zijde een zware delegatie *) aanwezig was, is begrijpelijk tegen de achtergrond van de gedachte dat de Poolse leiding rekening en verantwoording had af te leggen, zoals het ook begrijpelijk mag worden genoemd dat de Sowjetrussische gastheren met kopstukken als partijleider , premier , topideoloog , BuZa-minister en CC-secretaris (verantwoordelijk voor de relaties met regerende CP-en) vertegenwoordigd waren. Meer aandachttrekkend was de aanwezigheid van zowel Defensie-minister als van KGB-voorzitter , waarmee een patroon was gegeven dat verder alleen nog maar bij de Oostduitse vertegenwoordiging werd aangetroffen. Behalve partijleider , premier en CC-secretaris Buitenland , waren van deze zijde n.l. ook Defensie-minister en Staatsveiligheidsminister op de besprekingen aanwezig. Mogelijk dat dit verklaard moet worden

*) De Poolse delegatie bestond uit partijleider . Politburolid en premier , de Politburoleden en CC-secretarissen : en , Politburolid en Defensie-minister , Politburolid en BuZa-minister en BiZa-minister . Overigens blijkt de als Moskou-vertrouwing bekend staande enige dagen tevoren in Moskou te zijn gearriveerd.

uit de inschatting van de bedreiging die de Poolse ontwikkelingen vormen voor hun eigen binnenlandse en defensiesysteem en uit het feit dat de CPSU en de SED zich inzake de kwestie-Polen meer dan de andere Oosteuropese regimens verplicht voelen het voortouw te nemen bij het streven om de Poolse samenleving weer in het gebruikelijke Oosteuropese model te dwingen. Opmerkelijk was tenslotte natuurlijk de aanwezigheid van een zware Roemeense delegatie o.l.v. persoonlijk, die bij soortgelijke bijeenkomsten voorafgaande aan de interventie in Tsjechoslowakije in 1968 ostentatief verstek had laten gaan, maar thans de Poolse ontwikkelingen blijkbaar voldoende bedreigend vond voor de eigen situatie om zich samen met de W.P.-collegae daarover te beraden.

Over de loop van de besprekingen zelf tijdens de Moskouse W.P.-top is weinig bekend geworden. Volgens de na afloop uitgebrachte verklaring is de gedachtenwisseling verlopen in een sfeer van "kameraadschappelijk wederzijds begrip" en was er sprake van "eenheid van opvattingen", formuleringen die er op duiden dat de PVAP-leiders zich in hun taxatie van de ontwikkelingen in Polen - de bezinning daarop was immers het primaire doel van de bijeenkomst - niet fundamenteel verzet hebben tegen de opvattingen van bv. de Sowjetrussische gastheren. Dat laatste bleek ook uit de zinsnede in het communiqué, waarin gesteld werd dat de "..... vertegenwoordigers van de PVAP hebben onderstreept dat Polen een socialistische staat is geweest, is en zal blijven; een onbreekbare schakel in de familie van socialistische landen".

Wat de ontwikkelingen in Polen zelf betreft hebben - aldus het communiqué "de deelnemers aan de bijeenkomst de overtuiging uitgesproken dat de communisten, de arbeiders en de werkers van het broederland Polen de gerezen moeilijkheden zullen weten te overwinnen en een voortgaande ontwikkeling van het land in socialistische richting zullen weten te verzekeren. Men heeft bevestigd dat het socialistische Polen, de PVAP en het Poolse volk vast kunnen rekenen op de broederlijke solidariteit en ondersteuning van de lidstaten van het Warschaupact".

Wat de toonzetting van deze na de bijeenkomst in Moskou uitgebrachte verklaring betreft mag verondersteld worden dat de Poolse partijleiding de wacht is aangezegd om op korte termijn orde op zaken te stellen. Mocht zij daarin niet slagen dan geldt de onmiskenbare waarschuwing die doorklinkt in de passage over "het socialistische Polen" en "de broederlijke solidariteit" van de WP-lidstaten. Dat is immers een nauwelijks ver-

sluierde formulering van de z.g. leer van de beperkte soevereiniteit (de -doctrine), die erop neer komt dat de "socialistische landen" verplicht zijn daadwerkelijk in te grijpen als in één van de tot het "socialistisch gemenebest" behorende landen het voortbestaan van het "socialisme" in gevaar is. Na de W.P.-inval in Tsjechoslowaije in augustus 1968 is de combinatie van de termen "socialisme" en "broederlijk solidariteit" herhaaldelijk gehanteerd bij de achteraf-rechtvaardiging van het ingrijpen in de Tsjechoslowaakse ontwikkelingen.

Een historische parallel ?

Het ligt voor de hand dat de in verband met de kwestie Polen op 4 en 5 december gehouden W.P.-top de vraag oproept of er sprake is van een ontwikkeling die parallel verloopt aan die rond Tsjechoslowakije in 1968. Immers, ook in die periode werd - op 3 augustus 1968 in Bratislawa - een W.P.-topconferentie gehouden, waarbij (anders dan nu) de zich onafhankelijk opstellende Roemeense CP overigens niet aanwezig was. Volgens de tien pagina's tellende verklaring, die in Bratislawa werd opgesteld, hebben de deelnemende partijen toen ook "opvattingen uitgewisseld over de problemen van de huidige internationale toestand en de verscherping van de strijd tegen het imperialisme". Maar daarbij besprake zij toen ook "wegen voor het versterken en het bevorderen van de broederlijke samenwerking van de socialistische staten", waarbij zij eensgezind uiting gaven" aan hun onwrikbare vastbeslotenheid om de socialistische verworvenheden in hun landen te ontwikkelen en te verdedigen" Daarvoor werd het noodzakelijk genoemd zich te laten leiden door het marxisme-leninisme en op de eerste plaats de leidende rol te versterken van de arbeidersklasse en haar voorhoede. Benadrukt werd voorts dat een waarborg voor het succes van het socialisme gevormd wordt door de "onwankelbare trouw aan het marxisme-leninisme", aan de principes van het "democratisch centralisme" en aan het "proletarisch internationalisme. Als de bewoordingen van deze Bratislawa-verklaring gelegd worden naast die van de recente W.P.-top-conferentie in Moskou, dan zal het duidelijk zijn dat de toon ervan verschilt. Geeft het Moskouse communiqué de Poolse leiders immers nog een zekere mate van vertrouwen m.b.t. het oplossen van de "gerezen moeilijkheden", in de Bratislawa-verklaring is daarvan geen sprake meer. Veel nadrukkelijker wordt daarin gehamerd op "zuiverheid in de leer", op versterking van de leidende rol van de CP en op de noodzaak van versterking van de samenwerking tussen "socialistische

staten". Begrijpelijk als in aanmerking wordt genomen dat ongeveer drie weken voor deze Bratislawa-verklaring de Tsjechoslowaakse leiders een door de partij- en regeringsleiders van de Sowjet-Unie, de DDR, Polen, Hongarije en Bulgarije op 15 juli 1968 in Warschau opgestelde brief met scherpe kritiek, thuis bezorgd hadden gekregen *) .

Als men in de ontwikkeling rond Tjechoslowakije in 1968 een met de recente Moskouse verklaring inzake Polen te vergelijken W.P.-standpuntbepaling probeert te ontdekken, dan komt men veeleer uit bij de z.g. Dresden-verklaring van 23 maart 1968.

Genoemde verklaring was de vrucht van een bijeenkomst, die - nauwelijks 48 uur na het door de ontwikkelingen binnen de Tsjechoslowaakse CP gedwongen aftreden van als president - in de Oostduitse stad Dresden werd gehouden. Alle Oosteuropese partij- en regeringsleiders (met uitzondering van de Roemenen) gaven daar acte de présence om zoals het ook toen heette "van gedachten te wisselen over internationale problemen". Het primaire doel was echter een bespreking van de gebeurtenissen in Tsjechoslowakije. Tijdens de bijeenkomst, die in een "vriendschappelijke sfeer" plaats vond, brachten de Tsjechoslowaakse vertegenwoordigers verslag uit van de

*) Behalve scherpe kritiek bevatte de z.g. Warschaupactbrief van 15 juli 1968 een viertal concrete door de Tsjechoslowaakse leiders te vervullen eisen :

1. een vastberaden aanval op rechtsgerichte en anti-socialistische krachten en de mobilisering van alle verdedigingsmogelijkheden, die de socialistische staat biedt.
2. beëindiging van de activiteit van alle politieke organisaties, die tegen het socialisme gericht zijn
3. contrôle door de partij van de massamedia in het belang van de arbeidersklasse en het socialisme.
4. aaneensluiting van de partijgelederen op basis van de principes van het marxisme-leninisme, nauwlettende inachtneming van het beginsel van het democratisch centralisme en de bestrijding van hen die door hun activiteit vijandige krachten oproepen.

ontwikkelingen in hun land en werd een communiqué opgesteld, waarin "het vertrouwen uitgesproken (werd) dat het proletariaat en de hele arbeidersklasse van Tsjechoslowakije o.l.v. de communistische partij....., zullen zorgen voor de verdere ontwikkeling van de socialistische opbouw van het land".

De formuleringen en de toon van deze z.g. Dresden-verklaring, die dateert van vijf maanden voor de W.P.-inval in Tsjechoslowakije, gaan lang zo ver niet als die van het Bratislava-communiqué van 3 augustus 1968. In de Dresden-verklaring is duidelijk nog sprake van een zeker vertrouwen in de toenmalige Tsjechoslowaakse leiding, wat ook - misschien in wat mindere mate - spreekt uit de Moskouse verklaring van 5 december j.l. waar het gaat om het beleid van de Poolse CP.

Conclusies

Uit de schaarse gegevens, die over de W.P.-top in Moskou bekend zijn geworden, kan worden afgeleid dat de Poolse leiders daar ter verantwoording zijn geroepen over hun interne verdeeldheid en over hun daaruit voortvloeiende onvermogen de toestand in Polen weer naar hun hand te zetten. De Poolse partijleiding heeft echter - waarschijnlijk reeds door ontstentenis van een werkelijk alternatief - voorlopig nog het voordeel van de twijfel gerkegen en daarmee een laatste kans om binnen afzienbare tijd haar leidende rol in eigen huis weer waar te maken. Daarmee lijkt deze top-bijeenkomst niet direkt te vergelijken -zoals in verschillende commentaren is gedaan- met de W.P.-top in Bratislava op 3 augustus 1968 waarop in principe de basis werd gelegd voor de interventie in Tsjechoslowakije, die twee en een halve week later zou plaats vinden. Veeleer wordt de herinnering opgeroepen aan de topbijeenkomst in Dresden, bijna vijf maande eerder, waar de toenmalige Tsjechoslowaakse partijleiding nog de gelegenheid werd gegund orde op zaken te stellen.

Daarmee wil uiteraard niet gezegd zijn dat een eventuele inval in Polen dus nog wel geruime tijd op zich zal laten wachten. Immers, ontwikkelingen zoals die zich de laatste maanden in dat land hebben voorgedaan en nog zullen voordoen, zijn niet aan berekenbare wetmatigheden onderhevig. Situaties kunnen per slot van rekening snel uit de hand lopen, waardoor een ingrijpen alsnog urgent kan worden. Zolang echter in Polen de toestand ongeveer blijft, zoals die nu is, dan lijkt een direct militair ingrijpen zoals in Tsjechoslowakije in augustus 1968 nog niet aanstaande. Het hangt

af van de manier, waarop de Poolse partijleiding nu zal proberen de uit de hand gelopen ontwikkeling in eigen land weer terug te draaien en van de beoordeling daarvan in Moskou of de "broederlijke solidariteit en steun" alsnog daadwerkelijk zal worden opgedrongen.